

Dr. J. L.:

V rojstnem kraju prvega slovenskega pisatelja.

ko bi vas vprašal, kdaj je izšla prva slovenska knjiga, ali bi mi znali takoj prav odgovoriti? Morda bi me celo čudno gledali in bi mislili, da zahtevam od vas nekaj nemogočega! Ali pa bi ugibali sem in tja, kar bi ne bilo posebno dobro znamenje za vaše znanje. Toda pogosto se zgodi, da človek pri vsem učenju ravno najvažnejših stvari ne zna, in zato bi se nič ne čudil, če bi mi povedali napačno letnico. Torej da ne bo ugibanja in težav, povem vam sam: prva slovenska knjiga je izšla l. 1550. Ali ni to lepa letnica? Taka števila imenujemo navadno okrogla števila in si jih je lahko zapomniti. Upam torej, da ga ne boste nikoli več pozabili! Ali se vam zdi, da je to že precej davno? Izračunajte, koliko let že tiskajo slovenske knjige?

Mogoče vam bo znano, kdaj so sploh začeli tiskati knjige. Tiskarstvo je izumil l. 1436. Nemec Gutenberg, ki je živel nekako v letih 1400—1468. Kakor veste, so prej knjige samo prepisovali. Seveda lepo, tako da še danes občudujemo ono lepo pisavo. Gutenberg je uredil tiskanje tako, da je izdolbel eno celo stran na desko in potem tiskal posamezne liste. Pozneje so ta izum izpopolnili, tako da so že izrezljane črke stavili drugo k drugi in tako je ostalo do najnovejše dobe, ko tiskamo na stroje. Vse to bi si seveda morali ogledati v kaki tiskarni!

Takrat torej, ko so tiskali prvo slovensko knjigo, je bila tiskarska umetnost šele v začetkih,¹ toda razni mojstri so jo že precej izpopolnili, tako da se je tiskarstvo hitro razvijalo in so se knjige urno množile. Najboljše tiskarne so bile v Nemčiji in v Italiji.

Pri nas ni bilo takrat še nobene tiskarne. Kako pa — boste rekli — se je tiskala prva slovenska knjiga, če pri nas ni bilo tiskarne? — To je ravno, kar vas bo zanimalo. Prva naša knjiga je bila tiskana v Nemčiji v mestu Tübingenu. Kako pa je do tega prišlo? Le počasi, vse boste zvedeli! Zato vas povabim s seboj v rojstni kraj prvega slovenskega pisatelja — in spotoma vam bom povedal, kako je prišla prva slovenska knjiga na svet. Ker je dan lep in ker imamo malo denarja, bomo hodili kolikor mogoče peš, da bomo več videli in slišali.

Sedimo torej na dolenski vlak in se peljimo dve postaji od Ljubljane do Škofljice. Tam izstopimo in krenemo po ravni cesti proti Barju, ki ga tu obroblija prvi dolenski griči. Če vas zanima, vam povem lahko nekaj zanimivosti: Tista-le vas na vršičku pred

¹ Prva tiskana knjiga je bila l. 1450., torej 100 let pred prvo slovensko knjigo — latinsko sveto pismo.

nami se imenuje Zalog. Tu je bil rojen Janez Primic, Vodnikov učenec, ustanovitelj »Slovenskega društva« v Gradcu (1812), jezikoslovec in vzgojitelj, ki je l. 1823. tu doma umrl. Na teh gričih okolo Zaloga se je vršila l. 1813. velika bitka med Francozi in graničarji. Še danes se nahajajo v teh gozdih grobovi padlih vojakov. Tam ona vas s cerkvijo se imenuje Grmišče; bila je nekdanjako bogata, pravijo, da je podedovala francoske obligacije. Toda vas morda bolj zanima Barje s svojo lepo ravnino, z ravnimi cestami in svojimi posebnimi rastlinami. Tam na južni strani se kaže izjanski grad: nekdanjako last Turjačanov — pod gradom je vas Ig-Studenec, za gradom se raztezajo obširni gozdi in nad njimi se dviga temni Krim, ki je za vse prebivalce okolo Barja najboljši vremenski prerok. Če hočete vedeti, ali bo danes lepo ali grdo, stopite tja k onemu možičku, ki koplje v jarku, pa vam bo takoj povedal: ozrl se bo na Krim in bo rekel: Krim je čist, lepo bo...

Po teh krajih so prejšnje čase povsod kopali šoto. Zdaj bolj gojijo travnike, zakaj zemlja na Barju je čim dalje več vredna. Časih je bilo tu jezero. Saj ste slišali o mostiščarjih in o stavbah na koleh. A to je bilo davno, davno... Potem je nastalo močvirje. Tam tista vas s par griči, ki mole sredi Barja iz ravnine, se imenuje Babna gorica. Tam je baje šla rimska cesta čez Barje. Dandanes močvirje zaradi osuševanja izginja in nekoč bo morda po vsej tej ravnini najlepše polje...

Toda mi gremo naprej in pred nami se kaže zopet druga vas s cerkvijo. To je Pijava gorica. Tam se bomo poslovili od doline in bomo zavili po cesti navzgor. Tam se nam bo nudil krasen razgled po vsem Barju tja do Krima, do Vrhniške in do Ljubljane in zadaj bomo videli celo vse gorenjske gorske velikane. Torej le urno stopimo! O Pijavi gorici vam res ne vem kaj posebnega povedati, razen da se tu ločita cesti: ena gre po dolini skozi Želumlje, druga pa po vrhu na Turjak. Mi gremo torej po vrhu. Ali vas zanimajo vrhovi, ki jih vidite tam na oni strani? Prvo je Golo, drugo je Kurešček. Tam čez se pride na Bloke ali Obloke, kjer je bil doma Obloški Tonček, oni Rajtguzen, ki ga poznate iz Rokovnjačev. Jaz sem nekoč hodil tam čez in vam rečem, da so tam krasni kraji. Pravo kraljestvo gozdov.

Naša pot se dviga in svet se nam čimdalje bolj razkriva. Cesta je speljana po pobočju širokega grebena, ki sega od Barja in se vzpenja pred nami vse višje in višje tja do Sv. Ahaca. Sv. Ahaca poznate. Videli ste ga iz Ljubljane, če ste stopili na Grad, na Rožnik ali na Razgled. To je tisti okrogli grič, ki se tako lepo vidi izmed vseh drugih. Na vrhu je cerkva sv. Ahaca. To veste, da je bila bitka pri Sisku l. 1593. na Sv. Ahaca dan. Hasan-paša je bil premagan in je

utonil v Kolpi. Njegov plašč so prenaredili v mašni plašč in v ljubljanski stolnici beró mašo v njem na dan 22. junija vsakega leta. Pravijo, da je cerkev na Sv. Ahacu zidal grof Turjaški s turškimi ujetniki in da so ubogi Turki jako trpeli, ko so morali nositi kamenje navzgor. Lahko bi šli tudi mi na Sv. Ahaca. Ali ga vidíte? Se že kaže pred nami! Kako lepo nas pozdravlja z vrha! Blizu Gradišča smo že. Tu je najbrže svoj čas stal kak grad. Ako bi krenili s ceste na levo navzgor, bi prišli k sv. Petru na vrhu in od tam je samo še pol ure na vrh Sv. Ahaca. Toda cesta je lepa, gladko posuta in neprášna, zato je bolje hoditi po njej. Gotovo vas zanimajo bogati gozdi onostran doline: to so turjaški gozdi. — Tam pred nami se že kaže Turjak. Tja smo namenjeni, zato ne utegnemo hoditi po stranskih potih.

Primož Trubar.

Cesta se vije po prijetni samoti, le tu pa tam je kaka samotna hiša — zato pa nam je odprt pogled v svet. Tam zadaj na jugu — vidíte — tam je Snežnik — tam je sedaj naša meja... Kaj hočemo! Nekoč bo morda drugače, če bomo mi drugačni... Sv. Ahac je sedaj ravno nad nami in lahko vidimo njegovo starinsko cerkev z oddehlenim nizkim stolpom. Okolo in okolo ga obdajajo košati gozdi... In tam pred nami se dviga na visokem pomolu Turjaški grad.

Toda skoraj bi pozabili, da ste utrujeni. Takoj si bomo odpočili. Tam pred nami je ob cesti velika gostilnica. Zove se »pri Prajerju«. Ime pride od nemškega »pir-prajer«, kar se pravi toliko kot pivovarnik. Ampak tu ne kuhajo piva. Mogoče so ga nekdam. Domači ljudje so prav prijazni in radi nam postrežejo. Počijmo si torej pod košato lipo pred gostilnico in glejmo tja na grad, ki se dviga sredi zelenih dreves v vsej svoji mogočnosti.

Turjačani so bili v naših pokrajinah najbogatejši plemiški rod. Njih začetki segajo v 12. stoletje. Bili so posestniki obširnih posestev in gozdov in velikih gradov. Mnogi od njih so dosegli visoke službe in so se proslavili kot junaki v turških bojih. Najslavnejši je bil Herbert Turjaški, ki je padel v bitki pri Budački l. 1575. Turki so mu odsekali glavo in Turjačani so jo odkupili za 10.000 zlatov. Še danes hranijo to glavo na turjaškem gradu skupaj z glavo Friderika Višnjegorskega, Vuka Engelberta Turjaškega, ki so ga Turki ujeli in vrnili glavo za istotoliko odškodnino. Toda to je dolga zgodba, o kateri bomo drugič kaj več slišali.

(Dalje)

Demanti.

Dežek je na zemljo padel, zablestel, s kapljicami se na bilke zélene ujel.	»Mamica, glej, blesketa se travnik cel, hitro skočim zdaj po ata, da bo demantov vesel.
---	--

Pa na tratice prispel je Jožek naš, ki od zadnje že nedelje zna moliti očenaš.	Angel jih nasul je v travo vsepovsod, konec je pri nas uboštvá, jaz še velik bom gospod.« —
---	--

Mislil je, da demanti tu v travici ležé, hitro k mami je pritekel, da ji to skrivnost pové.	Mamica pa ga objame: »Ti si demant moj, druge solnčece nam vzame s tratice s seboj.
--	--

Druge solnčece izpije,
 da enkrat
 spet oblaček jih razlije
 prek livad.« —

Gustav Strniša.